

Broedvogels Fraterwaard-Doesburg 2014

Inventarisatierapport van Stad en Ambt Doesburg

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Stichting Twickel

Twickel

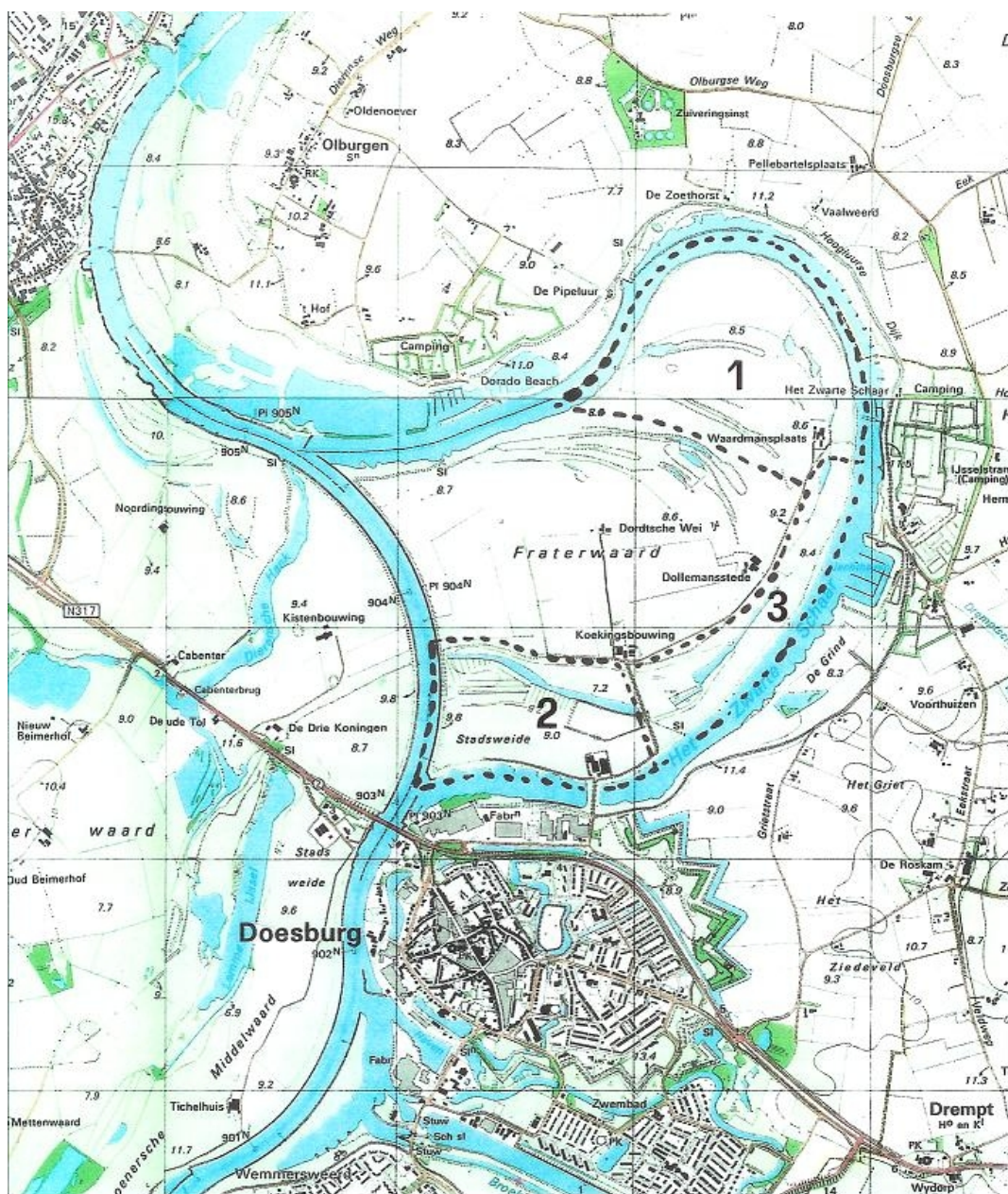

Vooraf

De Fraterwaard behoort tot de bezittingen van Stichting Twickel. Deze stichting is ontstaan uit het landgoed Twickel bij Delden. De waard is door de afsnijding van een meander in tweeën verdeeld. Het deel boven Doesburg behoort tot het werkgebied van de Vogelwerkgroep van Stad en Ambt Doesborgh.

In dit gedeelte hebben we in het jaar 2011 het plotje **Waardmansplaats (1)**, in 2012

Waardmansplaats en **Stadsweide/ Koekingsbouwing (2)** en in 2013 de twee plotjes (1 en 2) opnieuw onderzocht op het voorkomen van broedvogels. Bij de conclusies en aanbevelingen voor het beheer werd als ideaal gezien de gehele dieper gelegen strook binnen de drie plotjes in te richten naar de specifieke eisen van de weidevogels. De heer Wilke Schoemaker, terreinbeheerder bij de stichting vroeg ons toen dit jaar het tussenliggende gedeelte **Dollemanstede (3)** te inventariseren (zie onderstaande kaart).

Inventarisatieplotjes: Waardmansplaats 1, Stadsweide/Koekingsbouwing 2 en Dollemanstede 3

Hoewel we al drie jaar achtereenvolgens de Fraterwaard geïnventariseerd hadden, voldeden we graag aan zijn verzoek. De waard is binnen ons werkgebied één van de weinige plaatsen waar we nog verschillende soorten weidevogels aantreffen. Op de pagina's die hierop volgen blijkt uit onze inventarisaties in 2014 dat er nog 11 soorten primaire weidevogels en 4 soorten secundaire weidevogels voorkomen. In het boek “Weidevogels in een veranderend landschap” noemen de schrijvers 14 primaire en 14 secundaire weidevogel soorten. Vooral van de primaire weidevogels is de waard, hoewel in lage aantallen, nog goed voorzien. **Elf van de 14 soorten** nl. : Wilde Eend, Slobeend, Scholekster, Kievit, Watersnip, Grutto, Wulp, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart. Vorig jaar was ook de Zomertaling aanwezig, tot nu toe ontbreken dus alleen de Kemphaan en de Kuifeend als primaire weidevogels in de Fraterwaard.

*De Watersnip was binnen de Fraterwaard in 2014 met twee broedparen aanwezig.
Foto: Oene Moedt uit “Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels”.*

De plotjes zijn op broedvogels onderzocht volgens “Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek” (van Dijk A.J. & Boele A. 2011).

Het weer heeft invloed op de activiteiten van de vogels. Harde wind, regen en lage temperaturen temperen deze activiteiten en beïnvloeden dus de doelmatigheid van een inventarisatie. Alleen de inventarisaties op 27 april verliepen onder ongunstige weersomstandigheden nl. voortdurende regenval. Om de veldkaart enigszins droog te houden werd door Egbert en Wiljan een paraplu gebruikt.

De inventarisaties zijn uitgevoerd door: Jettie van Assendelft, Fred Balduk, Hans Jansen, Alfons Kelderman, Egbert Klaassens, Wiljan Kok, Gerrit Nijhuis, Frank Roelofsen, Aloys Sanders en Frans Stam.

Hans Jansen zette de veldkaarten om in soortkaarten en bepaalde de territoria.

De foto op de frontpagina is van Aloys Sanders en geeft een beeld van de bloemrijke weide uit 2013 bij boerderij Waardmansplaats van Willem Lucassen.

De tekening van de Veldleeuwerik is van Rein Stuurman en komt uit “Vogels in het Open Veld” van M. de Jong.

Bij voldoende regenval staat een deel van plot Waardmansplaats plasdras. Foto: Aloys Sanders 2013.

Waardmansplaats

Het plot Waardmansplaats ligt in de noordoostelijke punt van de Fraterwaard rond boerderij Waardmansplaats van de heer Willem Lucassen, het is globaal 100 hectare groot. Het terrein wordt gekenmerkt door historisch waardevolle stroomruggen en stroomdalen. Het is het meest rustige deel van de Fraterwaard-Doesburg.

Doordat de heer Willem Lucassen overeenkomsten betreffende het beheer is aangegaan met de provincie Gelderland wordt het grootste deel van het plot nauwelijks bemest. Hierdoor bevinden zich hier “ouderwetse” bloemrijke hooilanden die bovendien laat gemaaid worden. Het plot is daardoor zowel botanisch als avifaunistisch van grote waarde.

Tabel met inventarisaties en weersomstandigheden plot Waardmansplaats 2014

week	dag	mnd	begin-eindtijd	graden C °	wind	bewolking
1	08	03	09.00-10.30	10	weinig	weinig
2	23	03	08.30-11.30	5	matige	licht bewolkt
3	31	03	08.30-10.50	12	weinig	oplossende bewolking
4	12	04	07.50-09.15	4	geen	licht bewolkt
5	27	04	08.00-10.00	13	geen	gestadige regen !
6	18	05	10.00-11.30	15	weinig	geen

Vogels met broedparen/ territoria in plot Waardmansplaats van 2011 t/m 2014

soort	2011	2012	2013	2014		soort	2011	2012	2013	2014
Fuut	1	1	–	-		Heggenmus	1	1	–	1
Knobbelzwaan	1	1	3	-		Merel	2	3	4	4
Grauwe Gans	5	6	5	4¹		Zanglijster	–	–	2	–
Bergeend	–	–	1	1		Bosrietzanger	–	–	4	1
Krakeend	–	–	2	1		Spotvogel	–	1	–	–
Wilde Eend	5	3	5	5		Braamsluiper	2	1	–	–
Zomertaling	–	–	1	-		Grasmus	6	3	4	8
Fazant	–	1	2	-		Tuinfluit	–	–	1	2
Kwartel	3	–	2	-		Zwartkop	–	1	–	2
Waterhoen	1	–	-	-		Tjiftjaf	1	2	2	4
Meerkoet	1	3	6	4		Fitis	3	4	6	4
Scholekster	2	3	3	2		Koolmees	–	1	1	–
Kievit	1	1	4	6		Ekster	1	–	1	1
Watersnip	–	–	–	1		Zwarte Kraai	–	1	1	1
Grutto	2	3	3	4		Huismus	6	6	7	6²
Wulp	2	2	2	2		Ringmus	1	1	1	–
Tureluur	2	4	2	3		Vink	4	1	4	5
Holenduif	1	1	1	-		Putter	–	–	–	1
Houtduif	1	1	1	2		Kneu	2	2	5	2
Veldleeuwerik	2	3	3	4		Rietgors	6	6	6	8
Boerenzwaluw	10	10	9	8						
Graspieper	7	6	6	8		Aantal soorten	30	32	36	33
Gele Kwikstaart	2	4	4	2		Broedparen	85	89	114	109
Witte Kwikst.	–	1	1	1						
Winterkoning	–	–	–	1						

¹ Bij iedere inventarisatie waren Grauwe Ganzen aanwezig. Meestal foerageerden zij op het grasland. We hebben niet naar nesten gezocht. Eénmaal troffen we een broedpaar ganzen aan met veertien pullen. Vijf paar is een schatting.

² Er vlogen Huismussen op en rond de boerderij Waardmansplaats. Zes paar is een schatting.

De oude strang in plot Stadsweide/Koekingsbouwing is een eldorado voor eenden. Herkenbaar zijn :Wilde Eend, Smient, Kuifeend, Kraakeend en Slobeend. Foto: Fred Balduk 2014.

Stadsweide/Koekingsbouwing

Het plot Stadsweide/Koekingsbouwing ligt rond de oude vuilnisbelt en is ongeveer 66 ha groot. Het terrein bestaat voor de helft uit intensief beheerd grasland dat niet beweid wordt. De andere helft van het plotje wordt extensief gebruikt en wordt globaal in drie stukken verdeeld: één deel water (een oude strang), één deel moeras en één deel laag liggend weiland. Vooral het westelijk deel van Stadsweide/Koekingsbouwing is een open en rustig gebied en ontwikkelt zich tot een eldorado voor eenden.

Inventarisaties en weersomstandigheden Stadsweide/Koekingsbouwing 2014

week	dag	mnd	begin-eindtijd	graden C °	wind	bewolking
01	09	03	09.00-10.45	8	matige	geen
02	22	03	08.00-09.30	5	matige	licht
03	30	03	08.30-11.00	12	weinig	helder
04	13	04	07.30-09.00	12	matige	half bewolkt
05	27	04	08.00-10.00	13	geen	gestadige regen
06	13	05	09.00-11.15	11	weinig	licht

Vogels met broedparen/territoria Stadsweide/Koekingsbouwing van 2012 t/m 2014

Soort	2012	2013	2014		Soort	2012	2013	2014	
Fuut	1	–	1		Witte Kwikstaart	1	1	1	
Dodaars	–	1	2		Winterkoning	2	–	1	
Knobbelzwaan	1	1	1		Heggenmus	1	2	2	
Grauwe Gans	4	5	4¹		Roodborsttapuit	3	2	2	
Nijlgans	–	1	1		Merel	2	3	2	
Bergeend	1	1	1		Zanglijster	2	–	1	
Krakeend	3	3	3		Sprinkhaanzanger	–	1	–	
Wilde Eend	6	3	4		Bosrietzanger	1	3	–	
Zomertaling	1	1	–		Kleine Karekiet	3	–	2	
Slobeend	3	2	1		Braamsluiper	1	–	1	
Buizerd	1	1	–		Grasmus	6	4	3	
Fazant	2	2	3		Tuinfluit	3	1	–	
Waterhoen	1	-	–		Zwartkop	5	2	2	
Meerkoet	4	7	3		Tjiftjaf	5	6	3	
Scholekster	1	2	1		Fitis	3	4	–	
Kievit	3	1	3		Pimpelmees	2	–	1	
Watersnip	–	–	1		Koolmees	2	2	2	
Grutto	1	–	–		Boomkruiper	–	–	1	
Wulp	1	1	1		Ekster	1	1	1	
Tureluur	1	1	3		Zwarte Kraai	1	2	1	
Houtduif	3	3	2		Huismus	3	4	3²	
Koekoek	–	1	1		Vink	4	4	7	
Veldleeuwerik	1	2	3		Kneu	6	3	5	
Graspieper	5	3	4		Rietgors	9	7	5	
Gele Kwikstaart	6	5	3						
					Aantal soorten	43	39	41	
					Aantal broedparen	114	98	92	

¹ Bij iedere inventarisatie waren Grauwe Ganzen aanwezig. We hebben niet naar nesten gezocht. We hebben wel paren met pullen gezien. Vier broedparen is een schatting.

² Er vlogen steeds Huismussen rond boerderij Koekingsbouwing. Drie paar is een schatting.

Ook het plot Dollemansstede kent bij voldoende neerslag plasdras-situaties. Foto: Aloys Sanders 2013

Dollemansstede

Het plot Dollemansstede verbindt de beide eerder genoemde plots en ligt tussen de doodlopende weg naar “Waardmansplaats” en de zomerdijk langs het “Zwarte Schaar”. Het plot is een laag gelegen strook, een restant van een oude strang, met diepere en ondiepe plasjes waarin meestal water staat. Het plaatselijk verkeer op de weg langs het plot kan voor onrust zorgen onder foeragerende of broedende vogels. Gelukkig is verkeer alleen toegestaan voor de bewoners van de waard of hun bezoekers. De zomerdijk is hier vrij hoog en loopt praktisch nooit over. De waterkant van deze dijk bezit een strandige oever die aantrekkelijk is voor Scholeksters.

Dit plot was voor ons nieuw en we hebben daarom extra tijd besteed aan de inventarisaties.

Tabel met inventarisaties en weersomstandigheden plot Dollemansstede 2014

week	dag	mnd	begin-eindtijd	graden C °	wind	bewolking
01	09	03	09.00-11.15	10	weinig	helder
02	22	03	08.30-11.30	5	matige	licht
03	31	03	08.30-11.00	12	weinig	helder
04	12	04	07.30-10.50	9	matige	half
05	27	04	10.00-11.00	12	geen	gestadige regen
06	05	05	09.30-10.30	10	geen	licht
07	13	05	09.00-13.15	11	weinig	bewolkt
08	18	05	09.30-10.30	15	weinig	helder

Broedvogels met aantal broedparen of territoria van plot Dollemansstede in 2014

Soort	2014		Soort	2014	
Fuut	2		Bosrietzanger	1	
Knobbelzwaan	1		Kleine Karekiet	1	
Grauwe Gans	4 ¹		Grasmus	6	
Nijlgans	1		Tuinfluitier	1	
Bergeend	1		Zwartkop	3	
Krakeend	3		Tjiftjaf	6	
Wilde Eend	8		Fitis	1	
Buizerd	1		Pimpelmees	2	
Fazant	1		Koolmees	3	
Meerkoet	2		Gaai	1	
Scholekster	1		Zwarte Kraai	1	
Houtduif	5		Spreeuw	1	
Turkse Tortel	1		Huismus	4 ²	
Veldleeuwerik	1		Ringmus	4	
Boerenzwaluw	2		Vink	2	
Huiszwaluw	6		Putter	1	
Gele Kwikstaart	1		Kneu	2	
Witte Kwikstaart	3		Rietgors	3	
Winterkoning	2				
Merel	5		Aantal soorten	38	
			Aantal broedparen	95	

¹ Bij iedere inventarisatie waren Grauwe Ganzen aanwezig. We hebben niet naar nesten gezocht. Op het Zwarte Schaar zagen we ganzen met pullen. Vier broedparen is een schatting.

² Er vlogen Huismussen rond boerderij Koekingsbouwing. Vier broedparen is een schatting.

In het plot Dollemansstede komen opvallend weinig primaire weidevogels voor, één paar Scholeksters en één paar Veldleeuweriken; alleen de Wilde Eend is ruim vertegenwoordigd met acht paren. Dus in het geheel geen Grutto's of Tureluurs, zelfs geen Kieviten! Deze afwezigheid is te verklaren. In bijna de hele laagte zijn knotwilgen geplant hierdoor wordt het plot gemeden door weidevogels. De weidevogels zijn van origine vogels van een steppelandschap en willen van zich af kunnen kijken om gevaren te zien aankomen. Bovendien werd het voorjaar van 2014 gekenmerkt door droogte. Maart en april waren warm en droog, eind april begin mei viel er gelukkig voldoende regen, maar daarna was het weer droger dan normaal. Vele delen van plot Dollemansstede vielen droog. Een droge harde bodem is ook niet aantrekkelijk voor weidevogels.

Hoewel het plot door zijn lage en hoge delen moeilijk te bewerken is wordt het intensief gebruikt. Het gras wordt bemest door drijfmest. Het gras bestaat louter uit eiwitrijk gras zonder kruiden waardoor insecten voor de kuikens ontbreken.

Dat de Wilde Eend nog ruim aanwezig is komt waarschijnlijk door het aangrenzende water van het Zwarte Schaar. Bij toeval vonden we een broedende eend in een knotwilg.

Door hoge vegetatie in het weiland wordt het gemedend door weidevogels. Foto: Aloys Sanders.

Een harde droge bodem is eveneens onaantrekkelijk voor weidevogels. Foto: Aloys Sanders

Binnen het plot constateerden we broedparen van: Buizerd, Bosrietzanger, Kleine Karekiet en Rietgors. Deze hadden hun nest of territorium rond het meest westelijke plasje met veel riet en struiken. Het plasje ligt tegen het plot Stadsweide/Koekingsbouwing,. Ondanks het droge seizoen bleef er nog een klein laagje water staan. De Buizerd was hier succesvol met één uitgevlogen jong.

Het meest westelijke plasje met riet en struiken dat door de droogte nog maar een klein laagje water bevatte. Foto: Aloys Sanders.

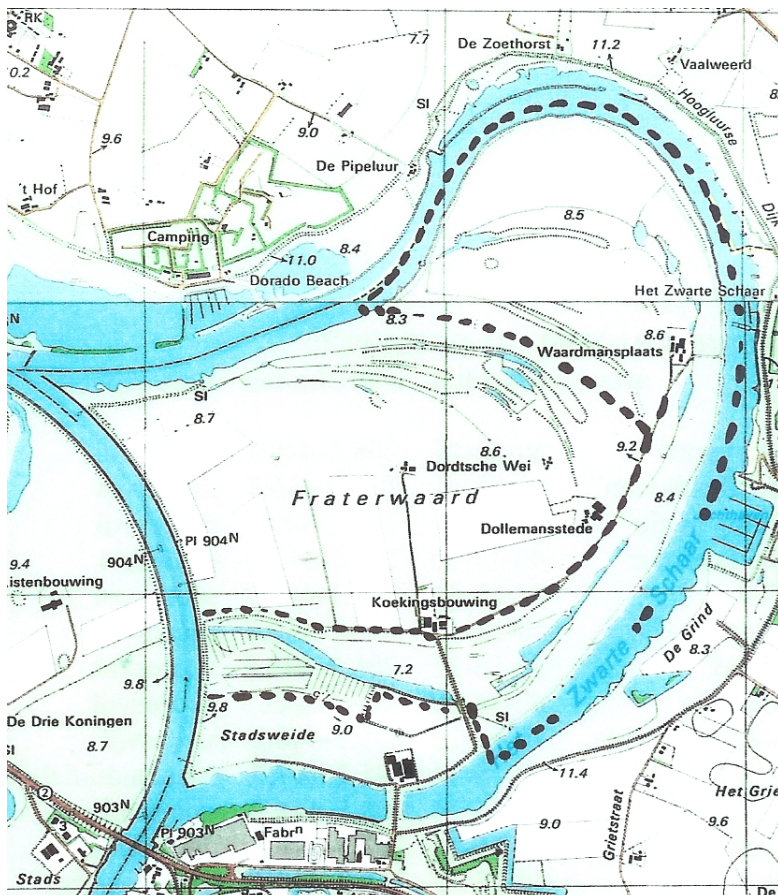
Gele Kwikstaart.

Foto: Piet Munsterdam uit de Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels.

Conclusies en aanbevelingen voor het beheer

Zoals blijkt uit onze inventarisaties bezit de Fraterwaard nog een heel scala aan weidevogels. Wel zijn de aantallen volgens Herman en Willem

Lucassen heel erg achteruit gegaan. De aantallen zijn volgens de heren nog maar een fractie van “voorheen”. Om de weidevogelstand binnen de Fraterwaard te redden zijn ingrijpende maatregelen noodzakelijk. Een ideale situatie kan ontstaan dankzij medewerking van Stichting Twickel, de Provincie Gelderland, het Waterschap Rijn en IJssel, de directie van firma Roelofs en niet in het minst van de betreffende agrariërs Herman en Willem Lucassen, Gerrit en Henri van Beek.

Om een ideale situatie ten behoeve van de weidevogels in de Fraterwaard te creëren zijn vier voorwaarden noodzakelijk (zie ook het inventarisatieverslag van 2013) :

**voldoende groot
veel plasdras situaties
kruidenrijk
laat in het seizoen maaien**

Voldoende groot

Uit studies van Wolf Teunissen en Henk Sierdsema blijkt dat de grootte van een weidevogelgebied minimaal uit 100 hectare moet bestaan, met daarbij gerekend de openheid van het landschap er om heen, komen zij op 450 hectare (Vogelnieuws, februari 2013). De drie plots samen voldoen aan dit criterium.

De drie plots tezamen kunnen een voldoende groot weidevogelgebied vormen.

Veel plasdras situaties

De hele oude strang moet vernat worden.

Is het niet mogelijk van de oude strang een soort nevengeul van de IJssel te maken?

In plot 2 Stadsweide/Koekingsbouwing is het dan noodzakelijk:

De strang te verdiepen, het oostelijke deel dreigt geheel te verlanden!

De laag gelegen weide, ten noorden van de strang, vergroten door verder af te graven.

In plot 3 Dollemansstede is het van belang:

De bomen en knotbomen met stronk en al te verwijderen om het plot zijn openheid terug te geven.

Dan wordt het weer aantrekkelijk voor weidevogels.

Een paar oude knotbomen langs het Zwarte Schaar laten staan.

De grote bomen rond het westelijke plasje zijn al een aantal jaren de broedplaats van de Buizerd.

We vinden de Buizerd een prachtige vogel die zijn plaats in het landschap verdient, maar we behoeven in deze situatie “de kat niet op het spek te binden”.

De gehele geul verdiepen, maar niet overal even diep. De kleilaag niet verbreken zodat de geul niet lek wordt! Brede plasdras oevers creëren langs de geul.

De gegraven sloot langs de westelijke knotbomen afsluiten van het Zwarte Schaar. Door deze sloot verliest plot 2 heel veel water in een droge periode.

In plot 1 Waardmansplaats is het van belang:

De gehele strang te verdiepen, maar niet overal even diep.

Brede plasdras-situaties creëren langs deze strang.

Aanleg van een dam of stuw zodat de geul zijn gewenste hoge waterstand behoudt.

De gegraven afwateringen dempen, zodat het effect van de stroomruggen en stroomdalen met hun verschillende grondwaterstanden wordt hersteld.

Kruidenrijk

De heer Willem Lucassen is met de Provincie Gelderland een overeenkomst aangegaan op een groot deel van zijn land. Hij heeft het “zwaarste pakket” gekozen. Dit pakket houdt rekening met zowel de flora als de fauna. De resultaten van dit pakket zijn overduidelijk. Hier vinden we de

glanshaverhooilanden en de grootste aantallen **weidevogels** in een breed scala.

Deze ideale situatie zou voor de gehele oude strang moeten gaan gelden.

De Provincie Gelderland onder leiding van de heer Jaap Ex heeft zich sterk gemaakt voor het Beheerplan Rijntakken (Vogelnieuws juni 03, 2013). Eén van die beheerdoelen is het vastleggen van voldoende hectares glanshaverhooilanden met zijn weidevogels. Hier liggen dus kansen voor de Provincie en Stichting Twickel in de Fraterwaard.

Laat in het broedseizoen maaien

Deze voorwaarde is overduidelijk. Niet alleen de eieren moeten uitgebroed kunnen worden, ook de kuikens moet de kans krijgen groot te worden.

Een late maaidatum komt ook ten goede aan de vestiging van Kwartel en Kwartelkoning.

De late maaidatum zal voor de gehele strang moeten gelden.

*Kuiken van Scholasticus
Tekening: Sjoerd Kuperus*

Alfons Kelderman inventariseert het plot Waardmansplaats. Foto: Aloys Sanders 2011.

Slotconclusie

Uit onze inventarisaties blijkt dat de Fraterwaard-Doesburg veel potentie heeft om gedeeltelijk uit te groeien tot een rijk weidevogelgebied in botanisch prachtige glanshaverhooilanden.

Stichting Twickel heeft voor zijn bezittingen behoud van natuurschoon hoog in het vaandel staan. Een gezond financieel beheer wordt nagestreefd, maar primair geldelijk gewin mag niet worden beoogd (“Vogels van de Veluwezoom”, hoofdstuk : Stichting Twickel en Hof te Dieren). Zij kan bij monde van de heer Schoemaker het initiatief nemen tot aanleg van de “nevengeul”. Bovendien heeft zij de expertise en de mogelijkheden tot uitvoering.

Zij heeft ook rechtstreeks de mogelijkheid **de Provincie Gelderland** te wijzen op hun rapport “Beheerplan Rijntakken” waarin één van de beheerdoelen is het streven naar het vastleggen van voldoende hectares glanshaverhooilanden. Zij kan vragen om expertise en geldelijke ondersteuning. De Stichting kan ook **het Waterschap Rijn en IJssel** inschakelen. Het Waterschap streeft naar meer waterberging in onze grote rivieren i.v.m. te verwachten hogere waterstanden door de opwarming van de aarde. Door de aanleg van de “nevengeul” zal er ontgroning plaatsvinden en daardoor zal er een grotere waterberging mogelijk zijn. Rijn en IJssel heeft de expertise en de mogelijkheid tot hulp of uitvoering.

De directie van **de firma Roelofs** wil de aanleg geldelijk ondersteunen want zij heeft toegezegd de aanleg van de containerhaven te compenseren door mitigerende maatregelen in de Faterwaard.

Als Stichting Twickel de genoemde partijen rond de tafel krijgt met de neuzen in de goede richting zal de aanleg van de nevengeul een goede start maken!

Namens alle leden van de Vogelwerkgroep van Stad en Ambt Doesborgh, Frans Stam.